

SERMAYE ARTIRIMLARINDA RÜÇHAN HAKKININ İSLAM HUKUKUNDAKİ ŞÜF'A HAKKI İLE MUKAYESELİ ANALİZİMuhammed Çitak^a

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ**Makale Geçmişi:**

Başvuru: 30 Eylül 2025

Kabul: 5 Aralık 2025

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

JEL Sınıflandırma:

G32

K22

Z12

Anahtar Kelimeler:Rüçhan Hakkı,
Sermaye Artırımı,
İslam Hukuku,
Şüf'a Hakkı,
İslam İktisadı,
Borsa**ÖZ**

Bu çalışma, modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkı ile İslam hukukunda yer alan şüf'a (önalım) hakkını incelemektedir. İki kurumun hukuki niteliği, işleyiş mekanizmaları ve mevcut paydaşları koruma kapsamında üstlendikleri roller karşılaştırmalı bir perspektiften ele alınmaktadır. Çalışmanın kapsamını, klasik fıkıh literatüründe yer alan mezhep görüşleri ile Türk Ticaret Kanunu (TTK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) düzenlemelerinin süre, kapsam, hak düşürücü sebepler, uygulama alanı ve paydaşların konumu bakımından değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Araştırmada nitel yönteme dayalı doküman analizi benimsenmiştir. Bu sayede hem fıkıhî içtihatların teorik çerçevesi hem de modern hukukun teknik hükümleri sistematik biçimde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, şüf'a hakkının özellikle taşınmaz ortaklıklarında doğabilecek ihtilafları önlemeye, paydaşlar arasında ekonomik ve sosyal istikrarı korumaya yönelik bir güvence işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Buna karşılık rüçhan hakkı, sermaye artırımı süreçlerinde mevcut ortakların paylarının seyrelmesini engelleyerek şirket içi dengeyi korumayı amaçlayan, standartlaştırılmış ve belirli prosedürlere bağlanmış modern bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, her iki hak türü işleyiş, kapsam ve uygulama alanları bakımından farklılık gösterse de temel amaçları bakımından ortak bir noktada birleşmektedir. Bu temel nokta, yeni paydaşların ortaya çıkması karşısında mevcut hak sahiplerinin menfaatlerini korumak ve mülkiyet üzerinde doğabilecek sürekli olumsuz etkileri bertaraf ederek paydaşlar arasındaki ilişkilerde istikrarı muhafaza etmektir.

<https://doi.org.tr/10.54863/jief.1793299>

^a Dr. Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, E-posta: muhammed.citak@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0486-686X>.

Kaynak göster: Çitak, M. (2026). Sermaye Artırımlarında Rüçhan Hakkının İslam Hukukundaki Şüf'a Hakkı ile Mukayeseli Analizi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 12(1), 97-126, <https://doi.org.tr/10.54863/jief.1793299>.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF PRE-EMPTIVE RIGHTS IN CAPITAL INCREASES AND THE RIGHT OF SHUF'A IN ISLAMIC LAW

Muhammed Çıtak^a

Istanbul Sabahattin Zaim University, Türkiye

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 30 Sep 2025

Accepted: 5 Dec 2025

Article Type:

Research Article

JEL Classification:

G32

K22

Z12

Keywords:

Pre-emptive Right,

Capital Increase,

Islamic Law,

Shuf'a Right,

Islamic Economics,

Stock Exchange

ABSTRACT

This study examines the pre-emptive right exercised in modern capital markets and the shuf'a right found in Islamic law, analyzing both institutions from a comparative perspective in terms of their legal nature, operational mechanisms, and roles in protecting existing stakeholders. The scope of the study encompasses an evaluation of classical juristic opinions in the Islamic legal tradition alongside the provisions of the Turkish Commercial Code and the Capital Markets Board of Türkiye regulations with respect to duration, scope, causes of forfeiture, fields of application, and the position of stakeholders. The study employs a qualitative approach based on document analysis. This has enabled a systematic analysis of both the theoretical framework of Islamic jurisprudence and the technical provisions of modern law. The findings indicate that the shuf'a right functions as a safeguard designed to prevent potential disputes in immovable property partnerships and to maintain economic and social stability among co-owners. By contrast, the pre-emptive right in modern corporate law constitutes a standardized, procedurally regulated mechanism aimed at protecting existing shareholders against the dilution of their stakes during capital increases, thereby preserving the company's interval balance. In conclusion, although the two institutions differ in their operation, scope, and areas of application, they ultimately converge around a common objective: safeguarding the interests of existing rights holders when new stakeholders emerge and preserving stability in stakeholder relationships by preventing persistent adverse effects on ownership structures.

<https://doi.org/tr/10.54863/jief.1793299>

^a Dr. Res. Ast., Istanbul Sabahattin Zaim University, E-mail: muhammed.citak@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0486-686X>.

To cite this article: Çıtak, M. (2026). A Comparative Analysis of Pre-Emptive Rights in Capital Increases and the Right of Shuf'a in Islamic Law, 12(1), 97-126, <https://doi.org/tr/10.54863/jief.1793299>.

GİRİŞ

Modern sermaye piyasalarında anonim şirketlerin sermaye artırımı, işletmenin faaliyetlerini genişletmek, yeni yatırımları finanse etmek veya mali yapısını güçlendirmek amacıyla başvuru olan önemli bir yöntemdir (Arabacı, 2013, s. 59). Bu süreçte mevcut ortakların şirketteki pay oranları doğal olarak etkilenmektedir. Zira yeni ihraç edilen payların dışarıdan yatırımcılara satılması, mevcut ortakların şirketteki sahiplik oranını azaltarak paylarının seyreltmesine yol açmaktadır. Bu durum, ortakların mülkiyet hakkı ile doğrudan ilişkilidir. İslam hukukunda mülkiyetin korunması temel ilkelerden biri olduğundan, ortakların haklarının zedelenmesini önleyecek mekanizmaların meşruiyeti önem arz etmektedir (Yaka, 2015, s. 46).

Çalışmada rüçhan hakkının özellikle İslam hukukundaki şüf'a anlayışıyla karşılaştırılmasının nedeni, bu iki kurumun korudukları değerler, işlevsel amaçları ve ortaya çıktıkları bağlam bakımından modern Türk hukukundaki önalım hakkına kıyasla çok daha yakın bir yapıya sahip olmalarıdır. Modern hukukta önalım hakkı ile İslam hukukundaki şüf'a, temelde mülkiyetin korunması ve zararın önlenmesi gibi ortak evrensel ilkelere dayanmaktadır. Şüf'a kurumu bu genel çerçevenin ötesinde şer'î delillere, ahlakî ilkelerin korunmasına ve toplumsal düzeni gözeten özgün bir normatif yapıya sahiptir. Modern hukuktaki rüçhan (önalım) hakkı ise ağırlıklı olarak kanuni düzenlemeler ve ekonomik gerekçeler çerçevesinde sistematik bir teknik kurum olarak şekillenmektedir. Bununla birlikte kamu düzeni, hakkaniyet ilkesi ve zararı önleme amacı gibi modern hukukun temel hedefleri de bu kuruma içkin bir yön vermektedir. Bu bağlamda iki kurum arasındaki fark, mutlak bir zıtlık şeklinde değil, dayandıkları kaynaklar ile normatif önceliklerin farklılaşması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple çalışma, modern hukuktaki rüçhan hakkını fıkıhtaki şüf'a müessesesiyle karşılaştırarak iki farklı hukuk sisteminin pay sahiplerini korumaya yönelik mekanizmaları arasında kavramsal bir ilişki kurmayı amaçlamaktadır.

Bu değerlendirme doğrultusunda çalışmada yöntem olarak doküman analizi ve mukayeseli hukuk yaklaşımı benimsenmiştir. İlk aşamada Türk Ticaret Kanunu (TTK), Sermaye Piyasası Kanunu (SPK) mevzuatı ve doktrindeki görüşler incelenerek rüçhan hakkının hukuki niteliği ortaya konulmuştur. Ardından klasik fıkıh literatüründe, ağırlıklı olarak Hanefî

kaynakları başta olmak üzere, diğer mezhepler bağlamında şüf'a hakkına dair temel görüşler taranmıştır. Son aşamada bu iki kurum, korudukları değerler, işlevleri ve doğurduğu sonuçlar bakımından karşılaştırılarak benzerlikler ve ayrışan yönler tespit edilmiştir. Çalışma, normatif bir fetva hükmü vermeyi değil, iki farklı hukuk sistemindeki benzer koruma mekanizmalarını analitik olarak ortaya koyarak literatürdeki boşluğun giderilmesi amaçlamaktadır.

Literatür incelendiğinde, şüf'a hakkı üzerine yapılan çalışmaların büyük kısmı, konuyu klasik İslam hukuku, Mecelle, Osmanlı uygulaması veya çeşitli hukuk sistemleri çerçevesinde ayrıntılı biçimde ele aldığı görülmektedir. Nitekim Akyüz (1999), şüf'a hakkının mahiyetini, doğum şartlarını ve kullanımının sonuçlarını sistematik biçimde incelemiş; Yıldırım (2018) ise Mecelle ile Türk Medeni Kanunu (TMK) arasındaki benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmalı bir yaklaşımla ortaya koymuştur. Osmanlı dönemi uygulamasını ele alan Yüzbaşı (2022), hakkın Hanefî fihkına uygun olarak sıkı şekil şartlarıyla işletildiğini vurgulamıştır. Korkmaz (2023), Uygur hukukunda şüf'anın tarihsel izlerini ortaya çıkarırken; Demiralay (2023) ve Habibullah (2016) hakkın fikhî temelleri, doğum sebepleri, kullanım şartları ve mezhepler arası farklılıklar üzerinde durmuştur. Modern dönemde Bangladeş örneğini inceleyen Uddin (2023), şüf'anın yerel mevzuatta sınırlı ve sekülerleştirilmiş biçimiyle korunduğunu göstermektedir. Rüçhan hakkı üzerine yapılan çalışmalarda ise Keskin (2019), Aydın (2021), Dindar (2022), Karakuş (2021) vb. yazarlar tarafından modern anonim ortaklıklar, sermaye artırımları süreçleri ve pay sahiplerinin korunması bağlamında ele alınmıştır. Bu literatür, rüçhan hakkının hukuki niteliği, kullanım usulleri ve eşit işlem ilkesiyle ilişkisini ortaya koymaktadır.

Mevcut çalışmalar, şüf'a ve rüçhan haklarını ayrıntılı biçimde incelemekle birlikte, bu iki kurumu birlikte ve sistematik bir yaklaşımla değerlendiren bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu araştırmanın literatüre katkısı, modern şirketlerde sermaye artırımları sırasında ortaya çıkan rüçhan hakkını klasik İslam hukukundaki şüf'a kurumu ile karşılaştırmalı olarak inceleyip iki yapı arasındaki benzeşen noktaları ve ayrışan yönleri sistematik biçimde ortaya koymasıdır.

RÜÇHAN HAKKI

Rüçhan Hakkının Kavramsal ve Hukuki Temeli

Rüçhan terimi Arapça kökenli olup Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “üstünlük”, “yeğlik” veya “öncelik” anlamlarıyla açıklanmaktadır (TDK, t.y.). Şirketler hukukunda bu kavram, anonim şirket ortaklarının sermaye artırımını sırasında çıkarılan yeni paylara, mevcut payları oranında öncelikli olarak katılabilme hakkını ifade eder. Böylece pay sahipleri, şirkete sonradan girecek yatırımcıların kendilerini sermaye içinde oransal olarak geriletmesini önlemiş olur. Ancak rüçhan hakkı yalnızca dış kaynaklardan yapılan sermaye artırımlarında söz konusudur. Zira iç kaynaklı artırımlarda mevcut ortaklar, herhangi bir ödeme yapmadan, mevcut paylarının sermayedeki oranına karşılık gelen bedelsiz payları zaten kendiliğinden edinmektedir (Yavuz, 2021, s. 14).

TTK’nın 461. maddesi, pay sahiplerinin yeni çıkarılan payları edinme hakkını açıkça düzenlemektedir. Kanuna göre her ortak, mevcut sermayedeki payı oranında yeni payları alma hakkına sahiptir. Ancak bu hakkın sınırlandırılabilmesi veya tamamen kaldırılabilmesi, genel kurulun haklı sebeplerin varlığı halinde alacağı karara bağlıdır (Adıgüzel, 2014, s. 1). Böyle bir durumda, kararın geçerli olabilmesi için esas sermayenin en az yüzde altmışını temsil eden çoğunluğun onayı gereklidir (Şengür, 2011, s. 107). Halka arz, işletme veya iştirak devralmaları ya da işçilerin şirkete ortak edilmesi gibi durumlar kanunda haklı sebep örnekleri arasında sayılmıştır (Bakır, 2021, s. 114). Dolayısıyla hiçbir ortak, bu hakkın sınırlandırılması veya kaldırılması nedeniyle haksız biçimde zarara uğratılamaz.

TTK 461. maddenin devamında yönetim kuruluna da çeşitli yükümlülükler getirilmiştir. Yönetim kurulu, rüçhan hakkının sınırlandırılması veya kaldırılmasının gerekçelerini, payların primli veya primsiz çıkarılma sebeplerini ve prim tutarının hesaplanma yöntemini açıklayan bir rapor hazırlamak zorundadır. Bu rapor tescil edilerek ilan edilir. Kanun, rüçhan hakkının devredilebileceğini de düzenlemiş, ayrıca nâma yazılı payların devrine ilişkin sözleşmesel sınırlamaların, ortakların rüçhan haklarını kullanmalarına engel teşkil etmeyeceğini hükme bağlamıştır (TTK, 2011, md. 461).

Rüçhan Hakkının İşleyişi

Sermaye Artırım Kararı ve Rüçhan Hakkının Doğumu

Rüçhan hakkının doğabilmesi için öncelikli koşul, şirketin sermaye artırımına gitme kararı almasıdır (Yavuz, 2021, s. 13). Zira mevcut ortaklara yeni çıkarılan payları öncelikli olarak satın alma imkânı tanıyan bu hak, doğrudan sermaye artırım sürecine bağlıdır. Sermaye artırımı ise yalnızca şirket yönetim kurulunun iradesiyle değil, çok boyutlu bir hukuki denetim süreciyle gerçekleşebilir. Nitekim sermaye artırım kararının uygulanabilmesi hem genel kurulun onayı hem de ilgili kurumların uygun görüşü ile mümkündür. Bakanlık tarafından esas sözleşme değişikliğinin kabul edilmemesi, genel kurulun artırıma ilişkin esas sözleşme değişikliğini reddetmesi, SPK'nın artırım onaylamaması, ticaret sicil müdürlüğünün tescil talebini reddetmesi ya da mahkemeler tarafından genel kurul kararının iptali gibi durumlar, artırım imkânsız hâle getirebilmektedir (Atamer & Gürpınar, 2023, ss. 893-894). Dolayısıyla sermaye artırımı, hukuki altyapının çok yönlü işleyişine bağlıdır ve yalnızca şirket iradesiyle tek taraflı olarak hayata geçirilemez.

Özellikle halka açık şirketlerde sermaye artırım sürecinde SPK onayı belirleyici bir aşamadır. Zira SPK, yapılan başvuruları yalnızca reddetme bakımından sınırlamakla kalmayıp, gerekli gördüğünde talep edilen oran açısından da değişiklik yapabilmekte veya kısmi onay verebilmektedir. Dolayısıyla sermaye artırımının kapsamı, artırılabilecek tutar ve hatta artırıma gidilip gidilemeyeceği hususunda nihai belirleyici SPK'dır (Erol & Aytekin, 2018, s. 900). Bu durumun doğal bir sonucu olarak, sermaye artırımına bağlı bir hak olan rüçhan hakkı da doğmaz. Başka bir ifadeyle, sermaye artırım süreci başlamadan veya hukuki olarak geçerlilik kazanmadan ortaklara rüçhan hakkı tanınması söz konusu olamaz. Bu yönüyle rüçhan hakkının varlığı, yalnızca şirket içi bir kararın değil, aynı zamanda sermaye piyasasının düzenleyici otoriteleri tarafından verilen onayın bir sonucudur.

Rüçhan Hakkının Kullanım Süresi

Rüçhan hakkının doğmasından sonra bu hakkın kullanılabilmesi için pay sahiplerine tanınan süre, yasal olarak güvence altına alınmıştır. Yönetim kurulu, yeni pay alma hakkının nasıl kullanılacağını bir karar ile belirler ve bu kararda pay sahiplerine en az on beş günlük bir süre verir. Söz konusu kararın yalnızca şirket içinde alınması yeterli olmayıp, aynı zamanda ticaret siciline tescil edilmesi ve ilgili mevzuatta öngörülen gazetede ilan edilmesi zorunludur. Bununla birlikte, kararın şirketin internet sitesinde yayımlanması da şeffaflık açısından bir gereklilik olarak düzenlenmiştir (TTK, 2011, md. 461:3).

Bu düzenleme, rüçhan hakkının kullanımında hem yatırımcıların bilgilendirilmesini hem de hakkın fiilen kullanılabilmesi için gerekli asgari zamanın sağlanmasını hedeflemektedir. Zira rüçhan hakkı, ortakların şirket sermayesindeki paylarını koruyabilmelerine imkân tanıyan temel bir hak olduğundan, bu hakkın kullanılabilmesi için makul bir süre tanınması hukuki güvence açısından önemlidir. On beş günlük sürenin asgari sınır olarak belirlenmesi, ortakların mali durumlarını değerlendirmeleri ve yatırım kararlarını gözden geçirmeleri için gerekli bir zemin oluşturur. Dolayısıyla rüçhan hakkı, yalnızca teorik bir hak değildir. Süreyle somutlaştırılan ve ilan yoluyla tüm ortaklara duyurulan bir imkân olarak işlerlik kazanır. Bu durum, sermaye piyasalarının temel ilkelerinden olan şeffaflık, eşitlik ve yatırımcı haklarının korunması ile doğrudan uyum içinde olduğu söylenebilir.

Rüçhan Hakkında Kullanım Fiyatı

Yatırımcıların hak ve menfaatlerini doğrudan ilgilendiren bir husus ise sermaye artırımlarında yeni payların hangi fiyattan ihraç edileceğidir. Normal şartlarda sermaye artırımlarında yeni çıkarılan paylar nominal değer üzerinden ihraç edilir. Türkiye’de nominal değer çoğunlukla 1 TL olarak belirlendiğinden, rüçhan hakkını kullanan ortaklar bu bedel üzerinden yeni pay edinme imkânına sahiptirler (Işıker & Taş, 2021, s. 5). Ancak bu fiyatın altında pay ihracı da mümkündür. Nitekim SPK Pay Tebliği’nin 18. maddesi, özellikle payları borsada işlem gören halka açık ortaklıklar için nominal değerın altında pay ihracını düzenlemektedir. Buna göre, eğer şirketin payları sermaye artırımları kararının kamuya açıklanmasından önceki otuz gün içinde borsada oluşan ağırlıklı ortalama fiyat bakımından nominal değerın altında işlem görüyorsa, şirketin yeni

paylarını da nominal değerin altında bir bedelle ihraç etmesine izin verilmektedir (SPK, 2013, md. 18:3). Bu durumda şirketin sermayesi yine nominal değer üzerinden tescil edilmekte olup ihraç fiyatı ile nominal değer arasındaki fark ise öz kaynaklarda indirim kalemi olarak izlenmektedir. Borsada işlem görmeyen halka açık şirketler açısından ise nominal değerin altında pay ihracı yasaktır (SPK, 2013, md. 18:2). Dolayısıyla burada halka açık şirketler lehine esnek bir uygulama söz konusudur. Bunun gerekçesi, piyasa fiyatlarının gerçekçi bir şekilde yatırımcıların algısını yansıtmaması ve nominal değer altında pay ihracına imkân verilmesinin şirketlerin sermaye artırımlarını kolaylaştırmasıdır. Ancak aynı zamanda bu süreç, yatırımcıların korunması amacıyla sıkı denetim mekanizmalarına bağlanmıştır. Tebliğde ayrıca imtiyazlı pay sahiplerinin konumları, yönetim kontrolüne sahip ortakların yükümlülükleri ve halka arz edilerek veya edilmeksizin yapılacak ihraçlarda izlenecek prosedürler ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir (SPK, 2013, md. 18:4). Özellikle yönetim kontrolünü elinde bulunduran ortakların, nominal değerin altında ihraç edilen payları aldıktan sonra bunları belirli bir süre borsada satmamaları şart koşulmaktadır (SPK, 2013, md. 18:5). Bunun yanında halka arz edilmeksizin yapılan ihraçlarda yeni pay alma haklarının tamamen sınırlandırılması zorunluluğu getirilmiştir. Böylece sürecin şeffaf ve yatırımcı haklarını gözetilen bir çerçevede yürütülmesi sağlanmıştır (SPK, 2013, md. 18:6).

Bu düzenlemeler rüçhan hakkı açısından değerlendirildiğinde, kullanım fiyatının SPK tarafından belirlenen sınırlar içinde tespit edildiği ve bu sınırların yatırımcı lehine güvence oluşturduğu söylenebilir. Çünkü nominal değer altında pay ihracı imkânı, şirketlerin sermaye artırımlarını cazip kılarken aynı zamanda yatırımcıların yeni pay alma haklarını piyasa koşullarına uygun şekilde kullanmalarına imkân tanımaktadır.

Rüçhan Hakkının Kullanımı, Devri ve Kullanılmamasının Sonuçları

Rüçhan hakkı, pay sahipleri açısından zorunlu değil, tamamen iradi bir imkândır. Ortaklar bu hakkı kısmen veya tamamen kullanabilir ya da hiç kullanmamayı tercih edebilirler. Ancak hakkın doğabilmesi için şirketin sermaye artırımları kararı alması gerekir. Genel kurulun bu yöndeki kararıyla rüçhan hakkı somut bir hakka dönüşür. Pay sahipleri, belirlenen süre içinde şirkete başvurarak iştirak taahhüdü vermek ve pay bedelini ödemek suretiyle haklarını kullanırlar. Süre geçirilirse hak ortadan kalkar ve paylar

başkalarına satılabilir. Ayrıca, kanunen devredilebilir nitelikte olan rüçhan hakkı, şirket tarafından sınırlandırılmaz veya yasaklanamaz. Devredildiği takdirde de yeni payların doğrudan devralan kişi adına tescil edilmesiyle sonuçlanır (Yavuz, 2021, s. 16).

Rüçhan hakkı, pay sahiplerince devredilebilen ve esas sözleşme hükümleri gerekçe gösterilerek sınırlandırılmayan bir haktır. Şirket sözleşmesinde nâma yazılı payların devrine ilişkin sınırlamalar bulunsa dahi, bu durum ortakların yeni payları öncelikli edinme hakkını ortadan kaldırmaz. Nitekim bu yöndeki düzenlemelerin pay sahiplerinin öncelikli alım hakkı ilkesine aykırılık teşkil edeceği açıktır. Bu yaklaşım, 6102 sayılı TTK'nın 461. maddesine ilişkin gerekçede de açık biçimde vurgulandığı söylenir (Özsungur, 2014, s. 149).

Sermaye artırımları, SPK tarafından onaylandıktan sonra yatırımcılar rüçhan haklarını kullanmak üzere özel bir pazarda işlem yapma imkânına sahiptirler. Borsa İstanbul bünyesinde açılan Rüçhan Hakkı Kupon Pazarı (RHKP), bu amaca hizmet eden ilk düzenleme olarak 4 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Borsa İstanbul, 2016, s. 230). Başlangıçta RHKP adıyla anılan bu piyasa, günümüzde "R - Yeni Pay Alma Hakları Pazarı" olarak faaliyet göstermekte ve ilgili kuponlar borsada "R" uzantısı ile işlem görmektedir (Borsa İstanbul, 2014, s. 34, 2016, s. 49). Bu pazar sayesinde yatırımcılar, sermaye artırımına katılarak haklarını kullanabilmekte ya da katılmak istemedikleri durumda kuponlarını bağımsız şekilde devredebilmekte ve nakde çevirebilmektedirler.

Rüçhan hakkı, pay sahiplerine müktesep bir hak tanımaz. Yalnızca mevcut katılma ve mal varlığı haklarının korunmasına hizmet eder. Dolayısıyla sermaye artırımlarında ortaklar esas sermayeye fiilen katılmaya zorlanamaz. Bununla birlikte, rüçhan hakkını kullanmayan pay sahibi, sermaye artışı sonucunda ortaya çıkacak değer kaybını kabullenmek durumundadır. Başka bir ifadeyle, yeni paylara katılmayan ortak, artan sermaye karşısında kendi payının oransal olarak azalması ve buna bağlı değer kaybı ile karşı karşıya kalacaktır (Özsungur, 2014, s. 150).

Rüçhan Hakkının İşlevleri ve Önemi

Rüçhan hakkı öncelikle, pay sahiplerinin anonim şirketteki mevcut konumlarını korumaya hizmet eden hukuki bir güvence niteliğindedir. Sermaye artırımları sonucunda yeni payların ihraç edilmesi, mevcut

ortakların sahip oldukları oy hakkı, kâr payı veya tasfiye alacağı gibi yönetsel ve mal varlığı haklarını zayıflatma riski taşır. Rüçhan hakkı bu noktada devreye girerek ortaklara yeni çıkarılan payları öncelikli edinme imkânı tanır. Böylece onların sermaye içindeki nispi pay oranlarını muhafaza etmelerini sağlar. Ayrıca bu hak, şirketin dışarıdan yeni ortak kabul etmesi halinde mevcut ortakların kontrol gücünün zayıflamasını engelleyici bir işlev üstlenir. Dolayısıyla rüçhan hakkı, şirketin kurumsal bütünlüğünün devamını teminat altına alarak yalnızca bireysel yatırımcıların korunması ile sınırlı tutulmaz (Yavuz, 2021, s. 14).

Rüçhan hakkı yalnızca hukuki açıdan değil, ekonomik bakımdan da büyük önem taşır. Zira sermaye artırımları sırasında ihraç edilen yeni payların bedeli çoğu zaman nominal değer üzerinden ya da piyasa değerinin altında belirlenir. Bu durum, mevcut payların piyasa değerinde sulandırıcı bir etki yaratmakta ve pay sahiplerinin mal varlığı haklarının fiili değerini düşürme tehlikesi barındırmaktadır. Rüçhan hakkı, ortaklara yeni payları öncelikli olarak alma fırsatı sunarak bu değer kaybını telafi etme olanağı sağlar. Böylelikle pay sahipleri, sermaye artırımının yol açabileceği ekonomik zararlara karşı korunmuş olur. Bu yönüyle rüçhan hakkı hem bireysel yatırımcı çıkarlarını hem de sermaye piyasalarının istikrarını güvence altına alan bir araç olarak karşımıza çıkar (Moroğlu, 2015, s. 139).

Rüçhan hakkı, yalnızca bireysel pay sahiplerinin ekonomik çıkarlarını korumakla sınırlı değildir. Şirketin bütünsel menfaatinin gözetilmesine de hizmet etmektedir. Zira sermaye artırmı gibi kritik bir karar alınırken, pay sahipleri bir yandan yatırımlarındaki riski taşımakta, diğer yandan bu riske karşı bir mükâfat olarak yeni payları öncelikli edinme imkânına kavuşmaktadır. Bu hak, ortakları kişisel kaygılardan arındırarak, sermaye artırım kararlarının şirketin uzun vadeli menfaatleri doğrultusunda şekillenmesini sağlar. Böylelikle rüçhan hakkının işlevlerinden biri de, ortaklığın sürekliliğini ve kurumsal bütünlüğünü güvence altına almak olarak ortaya çıkmaktadır (Akünel, 2011, s. 267).

Sermaye artırımlarında genel kural, mevcut ortakların rüçhan haklarını kullanarak yeni payları edinmeleridir. Ancak her durumda bu sürecin işletilmesi, şirket menfaatine en uygun çözüm olmayabilir. Zira sermaye artırımının amacı kimi zaman, rüçhan hakkının kullanılmamasını gerektirecek nitelikte olabilir. Özellikle şirketin halka arz yoluyla daha geniş

bir yatırımcı kitlesine ulaşmayı hedeflemesi ya da bir işletmenin devralınması gibi stratejik kararlar, pay sahiplerinin öncelikli alım haklarını kullanmaları halinde sekteye uğrayabilmektedir (Ülgen, 2022b, s. 916).

Modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkı, işlevsel açıdan klasik fıkıhtaki şüf'a hakkı ile belirli paralellikler göstermektedir. Her iki kurum da pay sahiplerinin mülkiyet haklarını koruma ve olası zararları önleme gibi amaçlar taşımaktadır. Bu benzerlik, rüçhan hakkının yalnızca teknik bir şirketler hukuku düzenlemesi olmadığını, aynı zamanda pay sahipliği ve hakların korunması bağlamında evrensel ilkelerle uyumlu işlevler gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, çalışmanın bir sonraki bölümünde, İslam hukuku açısından şüf'a hakkı ele alınarak, her iki sistemin taşıdığı benzerlikler ve farklılıklar sistematik biçimde değerlendirilecektir.

İSLAM HUKUKUNDA ŞÜF'A HAKKININ TANIMI VE MEŞRUIYETİ

Sözlükte "ilâve etme ve birleştirme" anlamlarına gelen şüf'a, fıkıh terimi olarak satım veya satım hükmündeki bir akitle başkasına geçen taşınmaz ya da taşınmaz hükmündeki bir malı, alıcının rızasına bağlı olmaksızın ve satış bedeli üzerinden öncelikli olarak satın alma hakkını ifade etmektedir. Bu hak, öncelikli alım hakkı olan kişinin (şefî') mülkiyetini güçlendirmek, mülkiyet bütünlüğünü sağlamak ve ortaklık veya komşuluk sebebiyle doğabilecek zararı önlemek amacıyla tanınmıştır (Dönmez, 2010, s. 248). Şüf'anın esası, mülkiyetin parçalanmasını önlemek ve mevcut hak sahibinin zararını engellemektir. Bu yönüyle şüf'a, hem mülkiyet hakkının korunmasına hem de ortaklık ilişkilerinde adaletin tesisine hizmet eden bir kurum olarak klasik fıkıhta önemli bir yer tutmaktadır.

Şüf'a hakkının meşruiyeti, klasik fıkıh kaynaklarında doğrudan hadisle sabit olduğu ve kıyasın değil, nassın belirleyiciliğiyle meşruiyet kazandığı ifade edilmiştir (Kâsânî, 1986, s. 5/4). Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Şüf'a ancak taksim edilmemiş mülkte vardır; sınırlar belirlendiğinde ve yollar ayrıldığında artık şüf'a yoktur" (Buhârî, 1993, s. 2/884) ve "Komşu, komşusuna karşı şüf'a hakkına sahiptir. Yolları birse, komşu bulunmadığı takdirde gıyabına (ondan habersiz) satış yapmaz, bekler" (Nesâî, 2001, s. 6/95) şeklindeki rivayetler, şüf'a hakkının nassla sabit olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte şüf'a hakkının doğumu mezhep

imamlarının kıyas ve içtihadlarıyla da şekillenmektedir (Semerkandî, 1994, s. 3/49-50).

RÜÇHAN VE ŞÜF'A HAKLARININ İŞLEVSEL AÇIDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Rüçhan Hakkı ile Şüf'a Hakkı Arasındaki Benzerlikler

İslam hukukundaki şüf'a hakkı ile modern sermaye piyasalarındaki rüçhan hakkı, farklı hukuk sistemlerinde düzenlenmiş olmalarına rağmen, her iki kurumun da pay sahiplerinin haklarını koruma ve olası zararları önleme işlevi bakımından önemli paralellikler taşıdığı görülmektedir.

İlk olarak, şüf'a hakkı ile rüçhan hakkı arasındaki en belirgin benzerlik, her iki kurumun da mevcut hak sahiplerini kalıcı bir zarara uğramaktan koruma amacıyla kurgulanmış olmasıdır. Klasik fıkıhta şüf'a hakkının doğuş illeti, ortaklığa yabancı bir kişinin girmesiyle ortaya çıkacak zarar ve sıkıntının önlenmesi şeklinde açıklanmıştır (Semerkandî, 1994, s. 3/49). Özellikle gayrimenkulde ortaklık ilişkisinin taraflar arasında sürekli bir temas ve komşuluk doğurması nedeniyle kalıcı zarar ihtimalinin yüksek olduğu vurgulanmıştır (Cessâs, 2010, s. 3/349-350). Modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkı da aynı şekilde ortakların mülkiyet oranlarının seyrelmesi suretiyle ortaya çıkacak kalıcı zararı önlemeyi amaçlar. Bedelli sermaye artırımında mevcut ortaklara yeni payları öncelikli alma hakkı verilmesi, dış yatırımcıların ani ve orantısız şekilde ortaklık yapısını değiştirmesini engelleyen bir güvenlik tedbiridir. Dolayısıyla, her iki hak, farklı hukuk sistemlerine ait olmalarına rağmen, mevcut hak sahibinin konumunu muhafaza etme ve mülkiyet üzerinde doğabilecek sürekli etkiyi bertaraf etme bakımından ortak bir amaca yönelmiş kurumlardır.

Klasik fıkıh kaynaklarında açıkça ifade edildiği üzere, şüf'a hakkı yalnızca bedel karşılığı yapılan tasarruflarda doğmaktadır. Gayrimenkulün satış dışında hibe, vasiyet, sadaka veya miras gibi karşılıksız veya ivazsız yollarla el değiştirmesi durumunda şüf'a hakkı sabit olmamaktadır. Bunun illeti açıktır: Öncelikli alım hakkı olan kişinin (şefî') bu hakkı kullanabilmesi, malı yeni sahibinin ödediği bedelle iktisap etmesine bağlıdır. Oysa ivazsız işlemlerde ödenmiş bir bedel bulunmadığı için şüf'anın dayanağı ortadan kalkmaktadır (Mevsilî, 1937, s. 2/42). Hanefîler'in yanı sıra Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde de esas itibarıyla benimsenen görüş bu yöndedir.

Mezhepler içinde farklı rivayetler veya detaylarda bazı ayrışmalar bulunsa da genel kabul bu yaklaşım etrafında şekillenmektedir (İbn Rüşd, 2004, s. 4/42; İbn Kâdi Şühbe, 2011, s. 2/352; İbn Kudâme, 1997, s. 7/443-444). Bu yapı, modern sermaye piyasalarında rüçhan hakkının işleyişiyle dikkat çekici bir paralellik göstermektedir. Zira yukarıda ifade edildiği gibi rüçhan hakkı yalnızca bedelli sermaye artırımlarında doğar. Ortakların şirkete yeni sermaye koymadığı, sadece iç kaynakların sermayeye ilave edildiği bedelsiz artırımlarda rüçhan hakkından söz edilmez. Her iki kurumda da hak, ancak hak sahibinin belirli bir mali yükümlülük altına girmesi ve ivazlı bir işlemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. Bu çerçevede şüf'a hakkının sadece satış gibi mali ivaz gerektiren işlemlerde doğması ile rüçhan hakkının da –bedelsiz sermaye artırımlarında rüçhan hakkı uygulanmadığı hususunun daha önce ifade edildiği üzere– sadece bedelli sermaye artırımlarında kullanılabilir olması, her iki kurumun ortak noktalarından birinin ‘hakkın kullanımının ekonomik bir karşılık gerektirmesi’ prensibini paylaştığını göstermektedir. Şüf'a hakkı ile rüçhan hakkı arasında bir diğer benzerlik ilgili hakların doğum şartlarında tezahür etmektedir. Şüf'a hakkı, Hanefî fıkında satış akdinin gerçekleşmesiyle hukuki olarak doğan bir haktır. Bu hakkın kesinlik kazanması, akdin sübutunu sağlamaya yönelik şahitleşme gibi teyit mekanizmalarıyla mümkün olduğunu aktarmaktadır. Çünkü bir hakkın doğumunun kabul edilebilmesi için o hakkı doğuran işlemin hukuken sabit olması gerekir. Şüf'a örneğinde bu, satış işleminin ispatlanmasıyla sağlanır (İbn Nüceym, t.y., s. 8/143). Benzer biçimde özellikle halka açık ortaklıklarda rüçhan hakkı, şirketin sermaye artırımları kararıyla doğar. Bu belirlilik, SPK'nın onayı ve Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) üzerinden yapılan duyuruyla hukuki anlamda tevsik edilir (Başkaya & Kaderli, 2017, s. 30). Bu iki hukuki mekanizmanın doğum şartları elbette farklı normatif temellere dayanır. Şüf'a hakkı klasik fıkî hükümlerine binaen satışın gerçekleşmesinden sonra gündeme gelirken, rüçhan hakkı pozitif sermaye piyasası hukukuna bağlı olup, şirketin sermaye artırımları kararı ve bunun ilgili otoritelerce onaylanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Burada amaç her iki kurumun aynı mahiyette olduğunu söylemek değildir. Asıl olan hakların doğuş mantığı açısından benzer bir işleyişe dikkat çekmektir. Nitekim her iki durumda da hak, hak sahibinin iradesinden bağımsız olarak belirli bir hukuki veya fiilî tetikleyici olayın gerçekleşmesiyle kullanılabilir hale

gelmektedir. Başka bir ifadeyle şüf'ada satış, rüçhanda ise sermaye artırımı kararı ve kamusal duyuru (KAP) her iki hakkın da tetikleyici unsurunu oluşturmaktadır. Hak bu dış şartın gerçekleşmesinden sonra kullanılabilir hale gelmektedir. Bu nedenle, doğuş süreçlerindeki mahiyet farklılıkları saklı olmakla birlikte, hakların tetikleyici dış olaya bağlı şekilde ortaya çıkması bakımından işlevsel ve mantıksal bir paralellikten söz etmek mümkündür.

Şüf'a hakkı ile rüçhan hakkı arasındaki bir başka benzerlik, bu hakların kimlere tanınacağı ve hangi öncelik sırasına göre kullanılacağı noktasında ortaya çıkmaktadır. Fıkıh literatüründe şüf'a hakkının kimlere tanınacağı ve hangi sırayla sabit olduğu tartışılmıştır. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Ortak, şüf'a sahibinden daha önceliklidir; şüf'a sahibi komşudan daha önceliklidir; komşu da başkalarından daha önceliklidir" (İbn Ebî Şeybe, 1989, s. 4/519) hadisi bu sıralamayı ortaya koymuştur. Bu rivayetten hareketle, şüf'a hakkının öncelikle ortaklık ilişkisi sebebiyle sabit olacağı anlaşılmaktadır. Akabinde mülkiyetin doğal haklarıyla bağlantılı ortaklıklara tanınacağı ve son olarak da komşuluk ilişkisine dayandırılacağı belirtilmiştir. Bu sıralamanın gerekçesi, hak ile mülkiyet arasındaki bağın kuvveti ve zararın sürekliliği olarak açıklanmaktadır. Ortak, malın kendisinde doğrudan hak sahibi olduğundan en güçlü konumda bulunur. Şüf'a sahibi mal üzerindeki kullanım ve paylaşım bağlamında hak sahibi olmak birlikte komşu ise yalnızca mülkün dolaylı etkisinden yararlanır (Mergînânî, t.y.-b, s. 4/308). Bu yaklaşım, modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkı ile benzerlik göstermektedir. Zira rüçhan hakkı da sermaye artırımı sırasında yeni çıkarılan payların öncelikle mevcut ortaklara tanınması esasına dayanır. Ortakların bu haklarını kullanmamaları hâlinde, kalan paylar dış yatırımcılara açılmaktadır. Şüf'ada belirlenen 'ortak → hak ortağı → komşu' sıralaması ile rüçhanda 'mevcut ortak → dış yatırımcı' şeklindeki öncelik sıralaması aynı illete, yani mevcut hak sahibinin korunmasına yöneliktir. Bu çerçevede söz konusu paralellik, her iki hakkın farklı hukuk sistemlerinde düzenlenmiş olmasına rağmen, pay sahiplerinin öncelik anlayışı bakımından benzer işlevler taşıdığını göstermektedir.

Rüçhan hakkı ile şüf'a hakkı arasında belirli yapısal ve işlevsel benzerlikler bulunsa da, bu iki müessesenin tamamen örtüşmediğini belirtmek gerekir. Her birinin kendine özgü yönleri olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle,

ortak noktaları ortaya koyduktan sonra aralarındaki ayrışmaları da ayrıca değerlendirmek gerekmektedir. Aşağıdaki başlıkta, öne çıkan temel farklılıklar sistematik bir biçimde ele alınacak ve her iki hakkın hukukî mahiyeti daha berrak biçimde ortaya konulacaktır.

Rüçhan Hakkı ile Şüf'a Hakkı Arasındaki Farklılıklar

Rüçhan hakkı ile şüf'a hakkı arasında en belirgin fark, bu hakların uygulanma alanlarıdır. Klasik fıkıh literatüründe şüf'a hakkının kapsamı özellikle taşınmaz mal üzerinden belirlenmiştir. Nitekim dört fıkıh mezhebine göre şüf'a hakkının tanınabilmesi için satılan malın arsa, bina veya buna eşdeğer bir gayrimenkul niteliğinde olması gerekir. Aksi takdirde şüf'a hakkı doğmaz (Kâsânî, 1986, s. 5/12; Karâfî, 1994, s. 7/305; Mâverdî, 1994, s. 7/304; Kevsec, 2002, s. 6/2597). Bununla birlikte bazı Hanefî âlimler, İmam Mâlik'in gemilerde de şüf'a hakkının geçerli olduğunu aktarır ve bu görüşü gemilerin araziye kıyas edilerek değerlendirilmesine dayandırmışlardır (Kâsânî, 1986, s. 5/12). Ancak İbn Abdüsselâm, bu yorumun doğru olmadığını özellikle vurgulayarak geminin taşınmazla kıyaslanamayacağı kanaatini ortaya koymuştur (Cündî, 2008, s. 6/574). Konuyla alakalı her ne kadar bazı ufak ayrışmalar olsa da mezhepler arası genel kanaatin, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Şüf'a ancak bir ev veya arsa içindir" (Beyhakî, 2003, s. 6/180) rivayetini delil alarak bu hakkın yalnızca gayrimenkullerle sınırlı olduğu yönündedir. Bu yaklaşım, şüf'anın tanınma gerekçesi olarak görülen yeni malik sebebiyle doğabilecek sürekli rahatsızlık veya zarar ihtimalinin ancak taşınmazlarda söz konusu olabileceği düşüncesine dayanmaktadır (Kâsânî, 1986, s. 5/12). Buna karşılık modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkı, hisse senetleri ve sermaye artırım süreçleriyle ilgili olup mülkiyetin taşınmaz niteliğine bağlı değildir. Dolayısıyla şüf'anın kapsamının gayrimenkullerle sınırlı olması ile rüçhan hakkının menkul kıymetler bağlamında, özellikle de ortaklık payları üzerinden işletilmesi, iki hak arasındaki temel ayrım noktalarından birini oluşturmaktadır.

İki hak arasında göze çarpan bir diğer farklılık, müdahil oldukları mülkiyet düzeyi ile önlemeyi hedefledikleri zararın mahiyetinde ortaya çıkmaktadır. Daha önce değinildiği üzere, Hanefî fikhî literatüründe şüf'a hakkının illeti incelendiğinde bu kurumun temel amacının, ortaklık ilişkisine dışarıdan bir kimsenin dâhil olmasıyla ortaya çıkabilecek kalıcı zarar ve sıkıntıları

önlemek olduğu görülür. Bu bağlamda, şüf'a hakkı ortaklığın bölünmesini veya pay kaybını engellemek amacıyla konulmuş bir mekanizma değildir. Zira ortaklığın taksimi meşru bir tasarruf olarak kabul edilmekte ve giderilmesi gereken bir zarar niteliği taşımamaktadır. Dolayısıyla şüf'a hakkı, mülkiyet oranını korumaya değil, ortaklık çevresini muhafaza etmeye yönelik bir koruma sağlar (Kâsânî, 1986, s. 5/5). Nitekim "Eğer ön alım hakkına sahip kişi (şefî') satışı öğrendiğinde şahit getirmeyi ihmal eder ve bunu yapmaya güç yetirdiği hâlde terk ederse, şüf'a hakkı düşer" şeklindeki hüküm, şüf'anın ancak belirli bir usule riayetle korunabileceğini ortaya koymaktadır (Mergînânî, t.y.-a, s. 210). Bu noktada, rüçhan hakkı ile şüf'a hakkı arasında dikkat çekici bir farklılık belirir. Rüçhan hakkının kullanılmaması, mevcut ortağın şirketteki pay oranının azalması sonucunu doğurmaktadır (Kuluç, 2024, s. 56). Buna karşılık şüf'a hakkının kullanılmaması mülkiyette herhangi bir azalma meydana getirmez. Sadece ön alım hakkını ortadan kaldırır. Dolayısıyla, rüçhan hakkı kullanılmadığında ekonomik bir kayıp ve mülkiyet daralması söz konusu olurken, şüf'a hakkının düşmesi yalnızca hukuki bir imkânın kaybı şeklinde sonuç verir. Bu durum, iki hakkın doğurduğu sonuçlar açısından açık bir ayırım oluşturmaktadır.

Bu konuyla alakalı zikredilebilecek bir diğer ayırım ise hakların kullanım süresi ile ilgilidir. Hanefî literatüründe, şüf'a hakkının talep süreci ve hakkın düşme şartlarına ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, şüf'a hakkı satış akdiyle birlikte vacip hâle gelir. Bu hakkın kesinlik kazanması bazı teyit mekanizmalarıyla mümkün olur. Buna örnek olarak akdin sübutunu sağlamaya yönelik şahitleşme zikredilebilir. Dolayısıyla şüf'a sahibi satıştan haberdar olduğunda, içinde bulunduğu mecliste derhâl bu hakkını talep ettiğine dair şahit tutarsa, Ebû Hanîfe'ye göre şüf'a hakkı sabit olur. Talebin daha sonra gecikmesi hakkın düşmesine sebep olmaz. Buna karşılık İmam Muhammed, şahitleşmenin ardından bir ay boyunca fiilî talep gerçekleşmezse şüf'a hakkının geçerliliğini yitireceğini savunarak süreyi daraltıcı bir yaklaşım benimser (Mergînânî, t.y.-b, s. 4/311). Malikî literatüründe, şüf'a hakkının kullanım süresi hususunda diğer mezheplerden farklı yaklaşım ve görüşler öne çıkmaktadır. Bazı Malikî kaynaklarına göre, şüf'a hakkı derhal kullanılmak zorunda değildir. Hak sahibine, alıcının mülk üzerinde değişiklik yapma ihtimali ve mevcut

durumu gözlemlene fırsatı tanıyacak şekilde geniş bir süre verilir. Bu süre konusunda mezhep içinde de ihtilaf vardır. Bazı rivayetler sürenin sınırsız olduğunu savunurken, diğerleri bu sürenin sınırlandırılabilirliğini belirtir. En yaygın görüşe göre süre genellikle bir yıl olarak kabul edilir. Bunun dışında bazı rivayetlerde bir yıldan uzun süreler ve hatta beş yıl boyunca şüf'a hakkının kaybolmayacağına dair değerlendirmeler de yer almaktadır (İbn Rüşd, 2004, s. 4/46). Şâfiî mezhebinde, şüf'a hakkının kullanılmasında süre hassas bir kriterdir. Ebû Şüca'ya göre, şüf'a hakkı satış haberinin alınmasıyla birlikte derhal talep edilmelidir. Hak sahibinin imkânı varken geciktirirse, hakkı düşer. Talebin yapılma biçimi, kişinin normal davranışına uygun olmalıdır. Yani acele, alışılmışın dışında bir şekilde değil, makul bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Talep, ciddi bir gecikme olmaksızın yapılırsa geçerli sayılır, aksi takdirde hak kaybolur. Eğer hak sahibi hastalık, uzaklık, hapis veya düşman tehlikesi gibi sebeplerle şahsen talepte bulunamazsa, vekil aracılığıyla veya şahit tutarak hakkını kayıt altına almalıdır. Bu imkânlar varken ihmal edilirse şüf'a hakkı sona erer (Şebrâvî, 2020, s. 232). Hanbelî mezhebinde öne sürülen görüşlerden biri, şüf'a hakkının derhal kullanılmasının şart koşulmasıdır. Diğer bir rivayet ise, hakkın sadece hak sahibinin açık rızası veya feragat davranışı göstermesi durumunda düşeceğini belirtir. Buna göre, hak sahibi şüf'adan vazgeçmediği sürece, hakkın kullanılmaması veya gecikmesi nedeniyle hak düşmez. Feragat, bölüşüm talebi veya benzeri iradi davranışlar gerçekleşmedikçe hak geçerliliğini korur (İbn Kudâme, 1997, s. 7/453-454). Modern sermaye piyasalarında rüçhan hakkının kullanım süresi, TTK ve SPK düzenlemelerine göre net bir şekilde 15 gün olarak belirlenmiştir. Bu süre, hak sahibine haber ulaşıp ulaşmadığına bakılmaksızın işlemeye başlar. Sermaye artırımını KAP üzerinden ilan edildiğinde, tüm ortaklar için eş zamanlı olarak hak doğar ve 15 günün sonunda kullanılmayan rüçhan hakkı tamamen düşer (SPK, 2013, s. 21). Bu durum, klasik fıkıhta şüf'a hakkının kullanım süresine ilişkin mezhepler arası esneklik ve şahsi haberleşmeye bağlılıkla belirgin bir fark teşkil etmektedir. Yani, modern piyasada hak süresinin kesin ve herkes için eşit şekilde işlemeye başlaması, şüf'a hakkındaki bireysel talep zamanlamasına dayalı uygulamadan ayrılır ve burada iki hakkın süreye ilişkin temel farkı ortaya çıkar. Bu bağlamda modern hukuk rüçhan hakkını standartlaştırılmış ve katı bir takvime bağlamış olur. Şüf'a hakkı ise daha

esnek ve duruma göre şekillenen fikhî bir süreç olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

Rüçhan hakkı ile şüf'a hakkı arasındaki son ayırt edici nokta, hak sahiplerinin paylaştırma oranlarının belirlenme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Hanefî mezhebine göre şüf'a hakkının miktarı, şüf'a talebinde bulunan ortaklar arasında eşit olarak paylaşılarak mülkteki mevcut pay oranları dikkate alınmaz. Örneğin, üç ortağın paylarının sırasıyla yarı, üçte bir ve altıda bir olduğu bir taşınmazda, yarı paya sahip ortak payını sattığında, diğer iki ortak şüf'a hakkını talep ederse, pay eşit olarak bölünür (Alî el-Kârî, 1997, s. 2/389). Mâlikîlere göre, şüf'a hakkı konusu olan malın, şüf'a sahipleri arasında mevcut hisseleri nispetinde paylaştırılmasıdır. Buna göre bir kimse asıl malda üçte bir paya sahipse, şüf'a yoluyla alınan malın da üçte birine hak kazanır. Aynı şekilde hissesi dörtte bir olanın payı da bu oranda belirlenir. Böylece şüf'a hakkından doğan tasarruf, ortakların mülkiyet oranlarını esas alan dengeli bir dağılım üzerinden gerçekleştirilmiş olur (İbn Rüşd, 2004, s. 4/44). Şâfiî mezhebine göre de şüf'a hakkının paylaştırılması esasen hisselerine dayalıdır. Bir başka ifadeyle, şüf'a hakkına sahip birden fazla ortak varsa, her biri bu haktan kendi mülkiyet payı oranında yararlanır. Nitekim Şâfiî kaynaklarında verilen örnekte, bir ortağın mülkün yarısına, diğerinin üçte birine, üçüncüsünün ise altıda birine sahip olduğu bir durumda, yarım hisseyi elinde bulunduran ortak kendi payını sattığında, diğer iki ortak bu satılan pay üzerinde kendi mülkiyet oranlarına tekabül eden ölçüde şüf'a hakkı elde eder. Böylece hak, toplamda üçte iki hisseyi oluşturan iki ortağın kendi aralarındaki pay dağılımına göre bölüştürülmüş olur (İbn Kâsım el-Gazzî, 2005, s. 192). Hanbelîlere göre şüf'a hakkıyla elde edilen payın nasıl bölüştürüleceği konusunda iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Mezhepte tercih edilen görüş, payın şüf'a sahipleri arasında mevcut mülk oranlarına göre dağıtılmasıdır. Bununla beraber Hanefîlerde olduğu gibi Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer bir rivayette, payın mülk oranına göre değil, şüf'a sahiplerinin sayısına göre eşit şekilde bölüştürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu ikinci yaklaşım İbn Akîl tarafından tercih edilmiştir (İbn Kudâme, 1997, s. 7/497). Mezheplerin bu konudaki farklı görüşleri incelendiğinde, modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkıyla hem benzerlik hem de fark söz konusudur. Zira rüçhan hakkı, pay sahiplerinin sermaye oranına göre yeni pay alma hakkı

tanır ve payların oranı esas alınarak dağıtılır (Ülgen, 2022a, s. 1). Dolayısıyla Hanefî fikhî anlayışına göre şüf'a, mevcut pay oranını dikkate almadan eşitlik ilkesini öne çıkarırken, diğer mezhepler sermaye oranına dayalı bir dağılım öngörerek rüçhan hakkıyla benzerlik arz etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, klasik İslam hukukunda köklü bir yapıya sahip olan şüf'a hakkı ile modern sermaye piyasalarında uygulanan rüçhan hakkı karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Her iki hakkın hukukî mahiyeti, işlevsel yönü, dayandığı ilkeler ve uygulama alanları karşısında ortaya çıkan benzerlik ve farklılıklar analiz edilmiştir. Klasik fıkıh literatüründe şüf'a, taşınmaz ortaklıklarında ortaya çıkabilecek muhtemel zarar ve ihtilafları önleme amacıyla geliştirilmiş bir mekanizmadır. Rüçhan hakkı ise modern ortaklık yapılarında pay sahiplerinin konumunu korumaya yönelik teknik bir düzenleme olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, tarihsel dönemleri ve hukukî zeminleri farklı olsa da, her iki hakkın beraberce incelenmesi ortak bir refleksi görünür kılmaktadır. Bu da paydaşların ilişkisine sonradan dahil olan kişilerin mevcut hak sahiplerini zarara uğratmasının önlenmesidir.

Şüf'anın meşruiyetinin dayandığı temel ilke, taşınmazlarda yeni bir kişinin girişiyle ortaya çıkabilecek sıkıntıların bertaraf edilmesidir. Mezheplerin konuya ilişkin ayrıntılı içtihatları, şüf'anın hangi mallarda uygulanacağı, talep süresinin sınırları ve hakkın düşme şartları gibi alanlarda farklılıklar taşımaktadır. Ancak bu hak, özünde toplumsal barışı, hakkaniyeti ve zarar ihtimalinin giderilmesini hedeflediği açıktır. Rüçhan hakkı ise modern kurumsal yapılarda hisse senedi sahiplerinin oransal payının korunmasını sağlayarak şirketin yönetsel ve mali istikrarının sürdürülmesine hizmet eder. Bu yönüyle, her ne kadar menkul kıymetler üzerinden işleyen teknik bir mekanizma gibi görünse de, arka planında mülkiyetin korunması, haksız zararın önlenmesi ve ortaklık yapısının dengeli bir şekilde devam ettirilmesi gibi İslam hukukunun temel ilkeleriyle uyumlu bir işlev taşımaktadır.

Karşılaştırma neticesinde ortaya çıkan tablo, iki hakkın alan ve yöntem bakımından birbirinden ayrıştığını ortaya koyar. Şüf'anın daha çok taşınmazlara özgü, fikhî kurallarla şekillenen esnek bir süreçte uygulanır. Rüçhan hakkı ise sermaye piyasası düzenlemeleri kapsamında standart ve formalize edilmiş bir prosedürde işlemektedir. Bununla birlikte, amaç bakımından belirgin bir paralellik bulunmaktadır. Her iki hak da dışarıdan

yeni bir unsurun girmesi hâlinde mevcut paydaşların zarar görmesini engellemeye yöneliktir. Bu yönüyle şüf'a, klasik dönemin toplumsal ve ekonomik şartları içinde işleyen bir paydaş menfaat koruma mekanizmasıdır. Rüçhan hakkı ise modern piyasa yapılarında aynı amaç için varlığını sürdüren hukuki bir araç olarak değerlendirilebilir.

Dolayısıyla bu çalışma, tarihsel ve normatif yönleri farklı olsa da, şüf'a hakkı ile rüçhan hakkının, menfaatin korunması ve zararın bertaraf edilmesi ilkesine ortak bir şekilde dayandığını ortaya koymuştur. Böylece modern hukuk ile klasik fıkıh arasındaki ilişkide çoğu zaman göz ardı edilen yapısal yakınlıklardan biri daha görünür hâle gelmiştir. Ayrıca, İslam iktisadı ve hukuku perspektifinin modern ekonomik kurumlar karşısındaki yorum kapasitesine dair önemli bir örnek de sunulmuştur. Bu bulgular, çağdaş sermaye piyasası düzenlemelerinin İslam hukukunun evrensel ilkeleriyle uyumlu biçimde yeniden okunabileceğini, hatta bazı alanlarda klasik mekanizmaların modern kurumlara kavramsal bir derinlik kazandırabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla hem fikhî düşünce hem de modern iktisat-hukuk ilişkisi açısından tamamlayıcı bir ufuk sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, B. (2014). Anonim Şirketlerde Rüçhan Hakkının Sınırlanması Veya Kaldırılması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1-48.
- Akünel, T. (2011). Anonim Ortaklıkta Pay Sahiplerinin Yeni Pay Alma Hakkı. *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 257-278.
- Akyüz, Ş. (1999). *İslam Hukukunda Şu'fa Hakkı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.
- Alî el-Kârî, E.-H. (1997). *Fethu Bâbi'l-İnâye* (1. bs, C. 1-3). Beyrut: Darü'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm.
- Arabacı, Ö. (2013). Anonim Şirketlerde Sermaye, Sermaye Artırımı Sistemleri ile Yöntemleri Hakkında Genel Bilgi ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunuyla Konuya İlişkin Getirilen Temel Yenilikler. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (1), 55-64.
- Atamer, V., & Gürpınar, B. (2023). Anonim Şirketlerde İç Kaynaklardan Sermaye Artırımı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(48), 867-898. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1231211>
- Aydın, N. D. (2021). *Anonim Şirketlerde Rüçhan Hakkı* (1. bs). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Bakır, A. (2021). Anonim Şirket Hukukunda Rüçhan Hakkının Sınırlandırılması ve Kaldırılmasında Haklı Sebep Şartı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(4), 103-124. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1018664>
- Başkaya, H., & Kaderli, Y. (2017). Halka Açık Firmalarda Sermaye Arttırımı Duyurularının Hisse Senedi Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 28-42.
- Beyhakî, E. B. (2003). *Es-Sünenü'l-Kubrâ* (3. bs, C. 1-11). Beyrut: Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Borsa İstanbul. (2014). *Cevaplarla Borsa ve Sermaye Piyasası*.
- Borsa İstanbul. (2016). *Pay Piyasası Prosedürü* (Prosedür Sy 51). İstanbul: Borsa İstanbul.

- Buhârî, E. A. (1993). *El-Câmiü's-Sahîh* (5. bs, C. 1–7). Şam: Darü İbnü Kesîr - Darü'l-Yemâme.
- Cessâs, E. B. er-Râzî. (2010). *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî* (1. bs, C. 8). Beyrut: Daru'l-Beşa'iri'l-İslamiyye; Dâru's-Sirâc.
- Cündî, Z. E.-M. (2008). *Et-Tavzîh fî Şerhi'l-Muhtasari* (1. bs, C. 1–8). Kahire: Merkez İ'l-Mahtûtât ve Hidmetü't-Turâs.
- Demiralay, B. (2023). *İslâm Hukuku ve Türk Hukukunda Ön Alım Hakkı (Şüf'a)* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dindar, K. (2022). *Anonim Şirketlerde Rüçhan Hakkı* (1. bs). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Dönmez, İ. K. (2010). Şüf'a. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 39, ss. 248-252). İstanbul: TDV Yayınları.
- Erol, A., & Aytekin, S. (2018). Borsa İstanbul Pay Piyasası Şirketlerinin Bedelsiz Sermaye Artırımı Duyurularının Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 5(3), 898-912. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.439219>
- Habibullah, K. (2016). *İslam Hukukunda Şüf'a* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.
- Işiker, M., & Taş, O. (2021). Borsa İstanbul'daki Bedelli Sermaye Artırımı Haberlerinin Etkileri Üzerine Bir Çalışma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(1), 1-21.
- İbn Ebî Şeybe, E. B. (1989). *El-Musannef fi'l-Ehâdîs ve'l-Âsâr* (1. bs, C. 1–7). Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Kâdi Şühbe, B. E.-F. (2011). *Bidâyetü'l-Muhtâc fî Şerhi'l-Minhâc* (1. bs, C. 1–4). Cidde: Darü'l-Minhâc.
- İbn Kâsım el-Gazzî, E. A. (2005). *Fethü'l-Karîbi'l-Mücîb fî Şerhi Elfâzi't-Takrîb* (1. bs). Beyrut: Darü İbn Hazm.
- İbn Kudâme, E. M. el-Cemmâîlî el-Makdisî. (1997). *El-Muğnî* (3. bs, C. 1–15). Riyad: Darü Âlimu'l-Kûtub.
- İbn Nüceym, Z. b. İ. (t.y.). *El-Bahrü'r-Raik* (2. bs, C. 1–8). Darü'l-Kitabi'l-İslâmî.

- İbn Rüşd, E.-V. el-Kurtubî. (2004). *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid* (C. 1–4). Kahire: Darü'l-Hadis.
- Karâfî, E.-A. el-Mısırî. (1994). *Ez-Zahîre* (1. bs, C. 1–14). Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami.
- Karakuş, H. (2021). *Anonim Şirketlerde Rüçhan Hakkı*. Küçükyılmaz Hukuk ve Danışmanlık.
- Kâsânî, A. E. (1986). *Bedâiu's-Sanâi fî Tertîbi's-Şerâi* (2. bs, C. 1–7). Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Keskin, Ü. G. (2019). *Anonim Şirketlerde Rüçhan Hakkı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Özel Hukuk Bilim Dalı, İstanbul.
- Kevsec, İ. b. M. (2002). *Mesâilü'l-Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Raheveyh* (1. bs, C. 1–9). Medine-i Münevvere: İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî.
- Korkmaz, S. (2023). Uygur Hukukunda Şu'a (Önalım) Hakkı –Uygur Hukuk Vesikalarına Göre–. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(4), 337-364. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1269963>
- Kuluç, A. (2024). *Girişim Sermyesi Yatırım Ortaklıklarında Kullanılan Finansman Yöntemleri ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirmesi* (1. bs). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Mâverî, E.-H. el-Basrî. (1994). *El-Hâvi'l-Kebîr* (1. bs, C. 1–17). Beyrut: Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Mergînânî, B. (t.y.-a). *Bidâyetü'l-Mübtedî*. Kahire: Mektebetü ve Matbaatü Muhammed Ali Subh.
- Mergînânî, B. (t.y.-b). *El-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî* (C. 1–4). Beyrut: Darü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- Mevsilî, E.-F. (1937). *El-İhtiyâr li-Talîli'l-Muhtâr* (C. 1–5). Kahire: Matbâtü'l-Halebî.
- Moroğlu, E. (2015). *Anonim Ortaklıklarda Sermaye Artırımı* (3. bs). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Nesâî, E. A. (2001). *Es-Sünenü'l-Kübra* (1. bs, C. 1–12). Beyrut: Müessesetu'r-Risâle.
- Özsungur, F. (2014). Rüçhan Hakkının Kullanılmaması ve Sermaye Artırımında Pay Taahhütlerinin Kısmen Yerine Getirilmesi Sorunu. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 145-164.

- Semerkindî, E. B. (1994). *Tuhfetü'l-Fukahâ* (2. bs, C. 1–3). Beyrut: Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- SPK. (2013). *Pay Tebliği*. Resmî Gazete, (28685).
- Şebrâvî, Ş. b. E. el-Muâtî el-Mısırî. (2020). *İthâfû'l-Erîbi bişerh'l-Gâye ve't-Takrîb li Ebî Şücâ* (1. bs). Kahire: Darü'r-Riyâdeti li'l-Neşri ve't-Tevzî.
- Şengür, E. D. (2011). Yeni Türk Ticaret Kanunu ile Anonim Şirketlerde Sermaye ile İlgili Getirilen Yenilikler. *Mali Çözüm Dergisi*, 21(103), 97-120.
- TDK. (t.y.). Rüçhan. Geliş tarihi 20 Kasım 2025, gönderen Güncel Türkçe Sözlük website: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=rucchan>
- TTK. (2011). *Türk Ticaret Kanunu*. (6102).
- Uddin, A. E. (2023). Analyzing the Implementation of Shuf'ah "Preemption Rights" in the Legal System of Bangladesh within the Framework of Islamic Law. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 459-483. <https://doi.org/10.20486/imad.1351411>
- Ülgen, B. B. (2022a). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Anonim Şirket Pay Sahibinin Rüçhan Hakkı (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Özel Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ülgen, B. B. (2022b). Rüçhan Hakkının Kullanımında Artan Payların Akıbeti. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(44), 909-920. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1104230>
- Yaka, Z. (2015). İslam Hukukunda Zilyedlik ve Mülkiyet Arasındaki Farklar. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 35-52.
- Yavuz, M. (2021). Anonim Şirketlerde Rüçhan Hakkı ile Bu Hakkın Sınırlandırılma Esasları. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 8(24), 12-23.
- Yıldırım, İ. (2018). Şuf'a-Önalım Hakkı: Mecelle ve Türk Medeni Kanunu Merkezli Bir Mukayese. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (31), 317-336.
- Yüzbaşı, Ö. F. (2022). *Şuf'a Hakkı ve Osmanlı Tatbikatı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

Capital increases constitute a critical mechanism within corporate governance and financial management, serving as a primary tool for companies to finance growth, strengthen capital structures, and expand investment opportunities. Such processes inevitably affect the position of existing shareholders, as the issuance of new shares can dilute their proportional ownership, impacting both economic interests and voting rights. Modern corporate law addresses this potential harm through the institution of the pre-emptive right, which allows existing shareholders to acquire newly issued shares in proportion to their current holdings, thereby safeguarding their financial and managerial rights. In the Turkish legal context, this right is codified under the Turkish Commercial Code (Article 461) and further specified through the regulations of the Capital Markets Board of Türkiye (SPK). Public companies are required to announce capital increases through official channels, providing a minimum subscription period -usually fifteen days- during which shareholders may exercise their pre-emptive rights, ensuring transparency and equal access to information.

The present study aims to examine the pre-emptive right within the framework of Turkish corporate and capital market law and to analyze its conceptual and functional parallels with the classical Islamic law institution of shuf'a (pre-emption). While shuf'a primarily arises in the context of immovable property transactions, granting co-owners the right to acquire sold property to prevent harm and preserve the integrity of shared ownership, both mechanisms share the underlying purpose of protecting existing rights holders from the potentially adverse effects of new participants entering a shared asset or capital structure. In order to highlight these parallels, the study undertakes a comparative doctrinal analysis, combining normative evaluation of classical fiqh sources with systematic review of Turkish statutory provisions and capital markets regulations. Classical sources consulted include canonical fiqh works discussing the Hanafi, Maliki, Shafi'i, and Hanbali approaches to shuf'a, alongside secondary literature on shareholder rights and corporate governance.

Methodologically, the study employs a qualitative approach based on document analysis. Classical fiqh texts are examined to delineate the scope, conditions, and procedural requirements of shuf'a, including the rights of co-owners, the immediacy of claim, witness requirements, limitations on property types, and the handling of multiple co-owners. These doctrinal insights are juxtaposed with the technical and procedural rules governing pre-emptive rights in modern Turkish corporate law, highlighting both convergence and divergence in purpose, process, and scope. Key aspects addressed include the timing of the exercise of rights, the consequences of non-exercise, the duration of subscription periods, and the institutional mechanisms ensuring that shareholder rights are respected.

The analysis reveals that shuf'a operates almost exclusively in the realm of immovable property, providing protection for co-owners against potential harm caused by the introduction of external parties. Its legitimacy is rooted in Prophetic hadiths and extensively discussed in classical juristic literature, with nuanced differences among the four major Sunni schools of thought regarding eligible participants, scope of application, and procedural conditions. In contrast, the pre-emptive right functions within a standardized, regulated framework, applying primarily to corporate shareholding structures. Its enforcement is proceduralized through registration, public announcement, and a fixed subscription period, ensuring predictability and transparency. The pre-emptive right thus addresses a more complex economic and institutional environment, yet its functional objective mirrors that of shuf'a: the protection of existing rights holders from the adverse consequences of new entrants.

Procedural differences between the two mechanisms are particularly noteworthy. While shuf'a requires immediate action by eligible co-owners and may involve judicial confirmation to establish rights, pre-emptive rights are exercised according to codified deadlines and formal processes, with clear rules on subscription, transferability, and pricing. The pre-emptive right is freely transferable in capital markets, allowing shareholders to sell their entitlements if they do not wish to participate directly, thereby introducing flexibility absent in classical shuf'a. Nonetheless, in both cases, the rationale is to prevent continuous or

permanent harm to existing owners, demonstrating a shared ethical and legal principle despite differences in execution.

In terms of allocation, classical fiqh details how shuf'a rights are divided among co-owners based on their proportional ownership of the property, with variations among the different schools regarding equality versus proportional distribution. Similarly, pre-emptive rights in modern law are allocated according to the proportion of shares held, ensuring fairness in the preservation of both ownership and control. Both institutions embody mechanisms to stabilize property and investment structures, mitigating conflicts and preserving equitable participation.

The study finds that while the pre-emptive right is embedded within a technical, legal framework, it reflects broader principles of justice, harm prevention, and fairness, closely resonating with the normative foundations of shuf'a. The comparison highlights that modern corporate mechanisms are not merely innovations but institutional adaptations of long-standing legal and ethical concepts concerned with the protection of property and prevention of harm. Both mechanisms seek to maintain the integrity of ownership, ensure equitable treatment of existing participants, and prevent disruptive consequences that could arise from the entry of new stakeholders.

Further, the research emphasizes the economic and institutional implications of both rights. In shuf'a, the protection is largely social and local, aiming to prevent disputes among co-owners and to maintain communal harmony in property management. In contrast, pre-emptive rights serve not only protective functions but also strategic ones: they facilitate orderly capital increases, protect against shareholder dilution, maintain corporate stability, and support long-term organizational objectives. Despite these contextual differences, the study underscores that both rights are guided by the same normative concern: safeguarding pre-existing interests against potential harm posed by new entrants.

In conclusion, this comparative study demonstrates that the pre-emptive right, while a feature of modern corporate law, embodies principles long recognized in Islamic jurisprudence through shuf'a. Both mechanisms are designed to prevent lasting harm, ensure equitable allocation of rights, and preserve the stability of shared assets or capital structures. By bridging

classical legal concepts with contemporary corporate practice, the study underscores the ethical and functional continuity between Islamic law and modern shareholder protections. The findings suggest that modern pre-emptive rights in capital markets serve as a procedural and institutional extension of the moral and legal objectives established in shuf'a, reinforcing justice, fairness, and the protection of property rights across different legal traditions.

This study contributes to both doctrinal understanding and practical application by offering a detailed comparison of two historically and institutionally distinct mechanisms. It provides a framework for future research on the adaptation of classical legal principles to contemporary financial instruments, the ethical implications of shareholder protection, and the potential for broader application of shuf'a-inspired mechanisms in corporate governance. Ultimately, the analysis positions the pre-emptive right not merely as a technical legal tool but as a manifestation of enduring legal and moral values aimed at maintaining fairness, stability, and protection in economic relations.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmacıların her birinin mevcut araştırmaya katkı oranı aşağıda belirtildiği gibidir.

Yazar'ın araştırmaya katkı oranı %100'dür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZNİ

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

HAKEM DEĞERLENDİRMESİ

En az iki dış hakem / Çift Taraflı Körleme.

YAZIM ZEKA BEYANI

Bu araştırmanın dil düzenleme ve redaksiyon aşamalarında ChatGPT-4 (OpenAI) kullanılmıştır. Çalışmanın kurgusu ve fikrî muhtevası tamamen yazarın özgün çalışmasıdır. Yazar, nihai metni gözden geçirmiş ve tüm sorumluluğu üstlenmiştir.

AUTHORS' PERCENTAGE-BASED CONTRIBUTIONS

The contributions of the author to the study by percentages are as follows:
The author's contribution to the study is 100%.

DECLARATION OF COMPETING INTERESTS

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

ETHICAL APPROVAL OF THE STUDY

All rules within the scope of “Instruction on Research and Publication Ethics for the Higher Education Institutions” were observed throughout the study. No actions mentioned in the Instruction’s second chapter titled “Actions Against to Scientific Research and Publication Ethics” were taken in the study.

PEER REVIEW

Reviewed by at least two external referees / Double-Blind Review.

DECLARATION OF GENERATIVE AI

ChatGPT-4 (OpenAI) was utilized during the language editing and proofreading stages of this research. The conceptual framework and intellectual content are entirely the original work of the author. The author has reviewed the final manuscript and assumes full responsibility for the work.